

IJI ADIMIKE ASUSU IGBO ZORO EZO RUPUTA ORU

Nke si n'Aka

Chinweude N. Ugochukwu

Ngalaba Omumu Igbo, Afrika na Asia

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Awka

ugochukwuchinweude@ymail.com (07062603293)

Umị edemede

Asusu bu ihe di ndu, di omimi, ma na-anwukwa anwu. N'ime otutu asusu e nwere n'ụwa, naani ole na ole ka e ji aruputa ihe a na-ahu anya. Nke a aputaghi na o nwere asusu ka ibe ya mma, kama, o na-egosi na asusu ndi ahụ etoruela ogo iji ha na-egbo mkpa. Edemede a gbadoro ukwu n'ichoputa adimike asusu Igbo ndi zoro ezo na ikwalite ha ruo ogugo iji ha na-egbo mkpa di iche iche na ndu mmadu. Ngwa oru e jiri mee nchocha a bu ilu Igbo ise. Site na nkowa na ntucha ilu ise ndi a tulerere na nchocha a, a choputara na asusu Igbo nwere adimike miri emi zoro ezo nke naani ndi Igbo ga-achoputa ma kwalite maka igbo mkpa di iche iche.

Okpurukpu okwu: Adimike, asusu, zoro ezo, ruputa, oru

Okwu mmalite

Asusu bu otu n'ime ngozi agburu di iche iche nwetara site n'okike uwa. O nweghi agburu na-eketeghi oke nke ha. Nke a putara na agburu o bula nwere asusu nke ha nwe n'onwe ha. E nwere ike ikpo asusu di otu a asusu aka mkpa nke agburu ahụ. Ajuju buzi, gini mere na onye kere mmadu sitere n'okike uwa nye agburu o bula asusu nke ha? Nke a bu niihi na o nwere ihe omimi di n'asusu nke bu na agburu o bula choputara ya ga-esite na ya buru akwaa akwuru. Ufodu n'ime nchoputa di iche iche ndi okaasusu di iche iche merela na-egosi na asusu bu otu n'ime onyinye akorongwa/onatarachi mba di iche iche nwetere site n'okike di ka ihe ndi a na-egwuputa n'ala; ola edo, ola ocha, kool, dayamond udi mkpuru osisi di iche iche nakwa mmanu a na-egwuputa n'ala. Otutu n'ime onyinye ndi a abughi ihe achoputara mgbe mba ma o bu agburu ndi o di be ha malitere kama o bu di ka oge na-aga ka a choputara ihe ndi a wee malite tinye

anya na oge na ha iji mee ka ha buru uto e si egbo mkpa mmadu. Ima atu: Na Naijiria, ikpo oru ugbo bu otu ihe e jiri mara ya wee rue mgbe a choputara na mmanu di n'ala Naijiria. Mgbe e mesiri nchoputa a, e tinyere anya nke oma na ya wee choputa na e nwere ike isite na ya wee na-enyere ndu aka. Nke a meziri ka e site n'uto di iche iche kwado oru igwuputa mmanu n'ala Naijiria. O doro anya na mmanu a na-egwuputa na Naijiria mere ka onodu akunaaba gbanwee ma bawanye n'udi puru iche nke mere na n'oge ahụ Naijiria bu ogaranya amaghi ihe o ji ego eme.

N'otu aka ahụ, asusu nwere adimike di egwu zoro ezo nke mere na mba ole na ole choputagoro ya anaghi ele anya n'azu n'ikwalite nakwa iji asusu ha ruo oru. O bughị naani na mba ndi a na-asugbunye ego puru iche n'asusu ha iji ya ruo oru naani n'obodo ha, kama ha na-eme nke a iji mee ka asusu ha na-agbasa na mba ndi ozo. O doro ewu na okuko anya na ufodu n'ime mba ndi a e burula asusu ha na-aga mba ndi ozo di iche. Ha eguzowela ebe a na-amu asusu ha n'ulo akwukwo di elu di iche iche niihi na ha matara ike di n'asusu nke ndi ozo na-amatabeghi. Ha na-eme nke a site n'itinye ihe itu akpiri di iche iche iji mee ka ndi ozo nwee mmasi imu asusu ha. Ha na-eweputa okpurukpu ego puru iche iji wue ebe a ga-anọ na-amu asusu ndi a; ha na-ezite ndi be ha muru maka asusu ha nke oma ikuzi asusu ha n'ulo akwukwo ndi a; ha na-ezite akwukwo ogugu di iche iche tinyere akorongwa nkuzi di iche iche maka ikuzi asusu ha. N'ufodu mahadum ebe eguzoberela nkuzi asusu ndi a, naani akwukwo ha nwere e ji amu asusu ha kariri akwukwo niile mahadum nwere e ji amu ihe omumu di iche iche di n'oba akwukwo. Nke a gosiri na ha ma ihe ha na-eme tinyekwara na ha maara na tupu ihe o bu la amita ezigbo mkpuru na o ga-ewe oge, ego, nkwado na nchukwa puru iche site n'aka ndi choro irite uru di na ya.

Nkwa okpurukpu okwu ufodu

Mkpuruokwu a bu 'adimike' putara ihe miri emi, zoro ezo, nke bu na agaghi ama na ihe di otu ahụ di rue mgbe a choputara ya. O bughị ihe a na-ahụ anya ma o bu ihe sere elu nke onye o bu la nwere ike ihuta ozigbo. E ji adimike akwa asusu niihi na asusu di ka aki nke e si na nkwa eweputa. O buru na e tiwaghi aki, a gaghi ama na o nwere ihe bara uru di n'ime ya e nwere ike ita ata ma werekwa ya gboo nkpa ndi ozo. Itiwa aki n'onwe ya abughị ihe di mfe. O bu ihe siri ike na-ewe oge, mana mgbe a choputara uru obara, e jiri okwute na-etiwa ya. Dika oge na-agakwa a ruputara igwe na-eti aki n'ebe ufodu taa nke mere ka e nwee ike i na-enweta aki e ji emeputa udi mmanu di iche iche.

Asusu bu uto mmadu na ibe ya si enwe mmekorita. E wezuga asusu, ndu a na-ebi n'ua agaghi enwe isi. O bu uda nke mmadu na-emeputa nke nwere

nghota site na nkwekorita nke ohanaze nwe ya (Crystal, 1971:175). Ufodu ndi okammuta kwenyere na asusu nwere ihe omimi di nime ya nke nwere ike iwetara ndi nwe ya oganiru puru iche.

Adimike asusu mbu (Asusu nne)

Nchoputa di iche iche e merela na-egosi na asusu bu akorongwa puru iche e nwere ike iji meputa ihe a na-ahu anya. Ufodu ndi okammuta kwekoritara na o nweghi mba ga-enwe ezigbo mmepe n'ejighi asusu ha (Mazrui & Mazrui (2002). Duara (2014) nyere omumaatu mba ndi a dika ndi ji asusu ha wee na-aga n'iru n'ihe gbasara agumakwukwo n'ogo di iche iche nakwa mgbaso ozi -Philippines, Mexico, Wales, Canada, Russia, Yugoslavia na Japan. Otu ihe dororo anya gbasara asusu bu na mgbe o bula a na-akuzi ma na-amu otu asusu, asusu ahu ga na-eto na-abawanyekwa nihi na asusu di ndu. O buru na a na-echukwa asusu site n'isu ya nakwa ikwado ya n'uzo niile, asusu ahu ga na-eto otu o kwesiri ma o buru na ahapu asusu ghara ikwado ya na ichukwa ya, o ga-amalite ilaghachi azu ma nwuzii pii. Adimike ndi ozo achoputara gbasara asusu gunyere ndi a:

1. Asusu a mnyere mmadu na ya nke onye ahu na-asukwa nke oma na-enye onye na-asu ya akara nhubaama nke na-egosi na o nwere ebe onye ahu siri puta uwa. Asusu mbu mmadu na-enye anuri, na-emekwa ka obi rue onye na-asu ya ala nihi na o na-asu asusu di n'obara ya nke o maara nke oma.

2. Asusu mbu mmadu na-enyere ya aka ighota ihe a na-ekwu nke oma mgbe e ji ya akuzi ihe. Nchoputa ndi e merela gosiri na umuaka ndi e ji asusu mbu ha kuziri ihe na-eme nke oma karja ndi e ji asusu nke abuo wee kuziri ihe (Mzamane, Saadwi & Ngugi, 2000:2). N'aka nke ya, Ijeoma (2002:52) si na e nwere ike ikwalite asusu o bula rue ogo iji ya muo maka nka na uzu tinyere ihe gbasara imeputa akorongwa di iche iche e ji enyere ndu aka mana nke a bu ma o buru na ndi nwe asusu ahu kwado ma tinye uchu n'ikwado ya.

3. Di ka Ezikeojiaku (2007:114) si kowa, asusu nne na-enyere mmadu aka ichemi echiche ime nke oma. Ya mere na ikuzi ihe gbasara nka na uzu kwesiri ka e were asusu mbu kuzie ya ka ndi a na-akuziri ya wee ghota ihe a na-akuzi nke oma iji wee chemie echiche ime maka iji ya rupuata ihe a ga-eji na-egbo mkpa (Fafunwa 1975). Nchoputa ndi kwadoro na asusu nne nwere ike ime ka ndi e ji ya akuziri ihe na-eme nke oma ma o bu di gara gara n'iche echiche gunyere ndi a:

Nchocha nke a kporo, *The native American language research*

Nchocha nke a kporo, *The university of Bradford research*

Nchọcha nke a kpọrọ, *The Ife six years primary project*

Nchọcha nke a kpọrọ, *The Swahili research*

4. Asusu na-enye ndi nwe ya ma na-asukwa ya nke oma nkwa okwu puru iche na anya ike ikowaputa ebumnobi ha nke oma na-amaghi jiji ma o bu tuba egwu o bu.

5. E nwere ihe ndi a na-ahu anya na-akwado na o nwere ihe jikoro ahu ike, odimma na oganiru mmadu na asusu nne. A choputara na mmadu isu asusu mbu na-eme ka onye na-asu ya na-enwe mmetuta dika onye ahu zuru oke nke obi ruru ala. Nke a bu eziokwu niihi na mgbe mmadu na-asu asusu abughi nke e jiri zulite ya, o ga na-eme mgbako na mwepu banyere mkpuruokwu nke o ga-ewebata ga-adaba n'ihe o na-ekwu. Nke a na-aputakaricha ihe mgbe onye ahu no n'etiti ndi na-asu asusu dika asusu nke abuo. Mana o buru asusu mbu ka onye ahu na-asu o gaghi na-enwe nhiahu o bu gbasara mkpuruokwu nke ga-adaba na nke agaghi adaba mgbe o na-ekwu okwu. O buru na onye njem gaa obodo di anya, ebe a na-asu asusu ozu abughi nke o maara nke oma, onye ahu ga na-aga ka onye egwu na-atu. O buru na onye njem a ahu onye na-asu asusu ya, o ga-enye ya onu puru iche niihi na o hula onye ga-aghota ya nke oma ma nyere ya aka imata otutu ihe banyere ebe o biara njem.

Iji nkwa ilu ndi e webatara n'edemede tunyere adimike asusu

Ilu ndi atulere n'edemede a gunyere ndi a:

1. Nku di na mba na-eghere mba nri.
2. Mmiri do n'aju doru nwa nkita.
3. Onye arachaghi onu ya, ugu arachaara ya.
4. Onye kpo o ba ya mkporo, agbataobi ewere ya kpoo ahia.
5. Onye kwe, Chi ya ekwe.

A ga-akwa ma tule ilu ndi a n'otu n'otu iji gosi ka ha siri metuta adimike asusu Igbo.

Ilu nke mbu

Nku di na mba na-eghere mba nri

Nke a putara na ihe o bula mmadu nwere na-ezuru ya. Ihe o bula mmadu nwere bu chi ya nyere ya; onye ahụ nabata ya ma jikwaa ya nke oma, o baara ya nnukwu uru. O buru na a tulee ilu a di ka o siri metuta isiokwu edemede a, o putara na asusu di ka nku di na mba nke na-eghere mba nri. Asusu bu ihe mba o bula nwere. O bu ngozi ma o bu onatarachi nke agburu niile di n'awa nwegbadoro. Agburu o bula jiri ya ruba oru na-erite uru puru iche di na ya. N'aka nke ozọ agburu o bula legbara asusu ha anya, di ka mmadu ileghara ihe o nwere anya were ihe onye ozọ na-achọ igbo mkpa nke ya. Nke bu eziokwu bu na o nwere uru asusu o bula na-abara ndi nwe ya nke asusu o bula ozọ agaghi abara ha.

Ilu nke abuo

Mmiri do n'uju, dororo nwa nkita

Ilu a putara na ihe o bula mmadu kwesiri ime, ma o meghe ya, ihe ahụ ga na-eche ya. Oke na oru o bula diiri mmadu ga na-eche ya rue mgbe o mere ya.

Ka ilu a siri metuta adimike asusu bu na, oru itinye asusu n'oru na ichukwa ya diiri ndi nwe asusu ahụ. O bughị ihe onye ozọ ma o bu agburu ozọ ga-emere agburu ozọ. Agburu ma o bu mba o bula chorọ irite uru n'adimike asusu ga-eji aka ha tnye asusu ha n'oru. Di ka nchoputa ufodu e mere siri kowaa, mba ndi maliterela iji asusu gbọọ mkpa bu ndi ji asusu ha na-eme ihe mba ndi ozọ ka ji asusu nke abuo eme. Ilu a na-eme ka o doo anya na iji adimike asusu ruputa oru ma o bu gbọ mkpa di iche iche ga-abu ihe ga-ekwe omume naani mgbe ndi nwe asusu n'onwe ha jiri aka ha choputa uru asusu ha bara ma tnye ya n'oru n'echeghi ka ndi ozọ meere ha ma o bu bagide ha ime ya.

Ilu nke ato

Onye arachaghi onu ya, uguru arachaara ya

Ilu a putara na onye na-emeghi ihe o kwesiri ime ga-enweta oghom ga-esi na ya puta. Mgbe mmadu hapuru ime ihe o kwesiri ime mgbe o kwesiri ime ya, onye ahụ ga-adi njikere inata ntaramahuhu ga-esite na-emeghi ihe ahụ o kwesiri ime. Ilu a metutara isi okwu edemede a nihi na di ka a kowara na mbu, oru ikwalite asusu bu ndi nwe asusu ahụ ka o diiri. O buru na ndi nwe asusu leghara ma o bu hapu ikwalite asusu ha, o ga-eme ka asusu ahụ ghara ito eto ma ya fodu

iba uru o bula. O bughị naanị nke a, nke ka njo bu na asusu ahụ nwere ike inwu ma o buru na e nweghi ndi na-echukwa ihe gbasara ya.

Nke a bu eziokwu niihi na a choputala na o nweela asusu ndi nwuru anwu ma nwekwa ndi na-akwado onwu. Asusu ndi nwuroala anwu bu asusu ndi nwe ha ejighi kporo ihe. O bu asusu ndi nwe ha echeghi na ha bara uru obula; niihi ya, ha agbaghi mbo o bula iji kwalite ma o bu tinye asusu ndi ahụ n'oru. Ndi nwe asusu ndi ahụ nwuru anwu bu ndi ahughi asusu ha n'anya; ndi ji asusu ozo dochie anya asusu nke ha. Na asusu otu agburu nwuru aputaghi na o nwekwaghi onye si n'agburu ahụ puta di ndu, kama ihe o putara bu na ndi niile si n'agburu ahụ puta buzi ndi enweghi asusu nke bu nke e jiri mara ha bu nke ha kpomkwem. Ha di ndu, na-enwe mmekorita, ha na agburu ndi ozo mana o buzighi asusu mbu ha ka ha ji eme nke a kama o bu asusu nke abuo ka ha ji enwezi mmekorita ha niile. Agburu o bula asusu ha nwuru bu nnukwu ihe oghom na ihere diri ndi ahụ. Ya mere na e jighi ihe kporo ihe nke otu agburu nwere ike ime ka asusu ha nwuo. Asusu inwu aputaghi na ndi nwe asusu ahụ anwuchaala ma o bu na ha anakwaghi ekwu okwu ma o bu enwe mmekorita kama o putara na ha e jirila asusu ozo dochie anya asusu nke ha. Ilu a na-egosi na mba o bula ma o bu agburu o bula chefuru asusu ha site na-ejighi ya kporo ihe ga-etufu akara nhuba ama chi ha nyere ha.

Ilu nke anọ

Onye kpoọ oba ya mkpokoro, agbataobi ewere ya kpoo ahijia

Ilu a bu onye kpoọ oba ya mkpokoro, agbataobi ewere ya kpoo ahijia, putara na o buru na mmadu ejighi ihe o nwere kporo ihe, ndi ozo ga-enyere ya aka mebie ya. O putara na mgbe o bula onye nwe ihe akwanyereghi ihe o nwere ugwu, o bughị ndi ozo ga-akwanyere ihe ahụ ugwu. Nkwa a metutara isiokwu a na-atule n'edemede a niihi na asusu bu ihe ndi nwe ya kwesiri ikwanyere ugwu, were ya ka ihe di ebube agaghi eji gwuri egwu. O buru na ndi nwe asusu ejighi aka ha kwanyere asusu ha ugwu, ndi ozo ga-enyere ha aka tufuo ugwu asusu ahụ. Nke a na-arutu aka na ugwu na nsopuru asusu o bula ga-enwe ga-esite n'aka ndi nwe asusu ahụ. O bu ndi nwe asusu ga-ekwu ka ndi ozo ga-esi were asusu ahụ. O buru na ndi nwe asusu na-ahuta asusu ha di ka adigboroja ma o bu nke na-abaghi n'ihe, mara na ndi ozo ga-eji asusu ahụ mee ihe egwuregwu.

O buru na e lee anya ka ndi Bekee si were asusu ha, a ga-ahụ na ha na-akwanyere asusu ha ugwu puru iche nke mere ka ha na-asugbunye okpurukpu ego iji mee ka o na-aga n'ihu. Ha sitere n'uzo di iche iche na-agosiputa ugwu ha na-akwanyere asusu ha: ha mere ka o buru iwu na mba niile ha na-achi, ga-

amuta asusu ha ma ha choo irite elele n'aka ha; ha na-enye ndi niile mere nke oma n'asusu ha ihe igba ume di iche iche mgbe a malitechara imu asusu Bekee n'ala Igbo; e mekwara ya ka o buru iwu na onye na-emeghi nke oma n'ule asusu Bekee agaghi agafe n'ogo agumakwukwo ozo; ha gbara mbo hu na a na-enye omumu asusu Bekee oge puru iche nke mere na asusu Bekee bu otu n'ime ihe omumu a na-ebu uzo eme n'ututu o bula iji hu na umu akwukwo ejighi ya egwu egwu. Ugwu na nsopuru niile ndi ocha na-enye asusu ha mere ka agburu ndi ha na-achi chee na asusu Bekee bu asusu puru iche ma nwekwaa ugwu kari asusu nke ha bu ndi a na-achi achi. Mgbe ndi ocha choputara na ogwu ha ji asusu ha agba ndi ha na-achi na-arụ oru, ha gara n'ihu ikpo asusu ndi ha na-achi aha mkpari di iche iche iji gosi na o bu naani asusu ha bu ezigbo asusu. Ndi Igbo n'onwe ha siteziri n'ejighi ihe kporo ihe wee nyere ndi Bekee aka, ha wee were asusu ha ka ihe enweghi uru o bara. Ka o di taa, ndi Igbo na-ewere onye anaghi asu Bekee ka onye amaghi akwukwo.

Ilu nke ise

Onye kwe, chi ya ekwe

Ilu a na-egosi na ihe mmadu kwenyere na ya na ihe ahụ ga-adi ka nkwenye ya siri di. O buru na mmadu ekwenyeghi n'ihe o na-eme, ihe ahụ agaghi amita mkpuru. Iji ilu a tlee isiokwu a na-eleba anya na ya putara na ihe gbasara ichoputa adimike asusu na iji ya rupa ihe a na-ahu anya bu ndi Igbo ka o di n'aka. O buru na ndi Igbo kpebie na asusu ha bara uru ma kwesi nsopuru, o nweghi ihe o bula ga-eguzogide ha ma o bu gbaghaa nkwenye ha. O burukwanu na ha huta asusu ha ka nke abaghi n'ihe nke ekwesighikwa ichukwa echukwa, mara na otu ahụ ka o ga-adiri ha. Ndi kwenyere na asusu ha di ebube, kwesi nsopuru na ikwado ya n'uzo abula uzo, ji asusu ha aga n'ihu ma na-aruputa oru di iche iche, mana ndi ekweteghi na asusu ha bara uru o bula e nweghi uru ha si n'asusu ha erite ma ya fodu iji ya gboo mkpa di iche iche.

Site na nkowa na ntule ilu Igbo ndi e mere n'elu, o doro anya na asusu bu ihe di omimi ma nwee ike zoro ezo. Niihi na adimike asusu abughi ihe sere elu ma o bu ihe ghe oghe onye o bula nwere ike ihu anya, o na-esiri otutu agburu ike tumadi agburu Igbo, ighota ka asusu si aru oru na ihe kpatara a ga-eji kpachapuru ya anya puru iche. Adimike asusu bu ihe naani ndi ghotara ya ga-enwe ike itinye ihe o bula (karisia ego na oge) n'ime asusu ha iji mee ka o mita mkpuru ha ga-eji na-egbo mkpa di iche iche. Dika aruturu aka na mbido, asusu di ka mkpuru akwu nke e nwere ike isite na ya nwete ihe ndi ozo di iche iche.

Nke bu eziokwu bu o bughị ihe a na-enweta uru ya ngwangwa, kama o bu ihe na-ewe oge, nnukwu ego nakwa ntachi obi. Ihe o ga-eji wee oge na ntachiobi dika o si metuta ndi Igbo bu niihi na o nweela ka ndi Igbo si ahuta asusu ha (nleda anya). Ya bu na ihe mbu a ga-eme bu na a ga-ebugodu uzọ kpoghachite akọ na uche ndi Igbo azu site na mgbasa ozi di iche iche iji mee ka ha ghota n'eziokwu na asusu ha bara uru ma nwekwaa ike iru oru o bu la asusu Bekee naruru. Ihe o bu la a na-eme eme, a chorọ ka o mita ezigbo mkpuru kwesiri ka etinyere ya oge na ndidi. Iji maa atu, o bughị ihe asusu Bekee bu taa ka o bu ihe di ka afọ iri ise gara aga. O bu ike ndi nwe asusu Bekee choputara na asusu nwere mere na ha eleghi anya n'azu n'ihe gbasara isite n'uzo di iche iche na-eme ka ndi ji asusu ha eme ihe na-abawanye ka chi na-efo.

Mmechi na Aro

Edemede a emeela ka amata na o nweghi ihe mba ma o bu agburu o bu la nwere ike ibu ma o bughị site n'asusu ha. A na-ekwusi ike site n'ederde a, na asusu agburu o bu la zuuru ha iji gboo mkpa o bu la ha nwere. Nke a aputaghị na ha agaghị amuta asusu ozọ o bu la ha chorọ, kama a na-eme ka a mara na asusu agburu nwe n'onwe ya tozuru etozu ka e were ya na-eme ihe o bu la e nwere ike iji asusu mee. Ilu niile ewebatara na-egosigbado na asusu Igbo zuru oke iji ya mebe ihe niile a ka ji asusu na-abughị nke ha eme. A na-atuzi aro ndi e chere na o buru na etinye ha n'oru na ha ga-enye aka ime ka adimike asusu Igbo buru ihe eji aruputa oru puru iche n'ala Igbo niile:

1. Ndi Igbo niile onu na-eru n'okwu ga-amalite igbasa ozioma gbasara ndi Igbo ihu asusu ha n'anya na isu ya n'ala Igbo niile.
2. Ebe o bu na imerime nime ndi bi n'ime ime obodo bu ndi enweghi ohere igu akwukwo, o di mkpa ka e were asusu Igbo na-eme ihe niile gbasara ochichi obodo na ndorondoro ochichi n'ala Igbo niile ka ndi ka n'onu ogugu wee na-esonye nke oma.
3. Ka govumentu ma o bu ndi huru asusu Igbo n'anya weputa ego kwado ndi oka asusu ndi maara nke ekwe na-aku n'ihe gbasara asusu na ntughari; ka amalite itugharinye ihe omumu niile e ji asusu Bekee akuzi n'asusu Igbo. A ga-amalite oru ntughari a site n'ihe omumu ndi dikarisiri mkpa maka mmepe obodo. Nke a di nnukwu mkpa burukwa oru e kwesiri ibagide ososo n'eleghi anya n'azu, ebe o bu na o nweela mba ndi a maara maka ha mere nka, ma werekwa ya na-aga n'iru taa.

Edensibija

Crystal, D. (1971). *Linguistics*. Great Britain: Hazell Watson and Viney Ltd.

Ezikeojiaku, P.A. (2007). "Indigenous Languages for Science and Technology"
In B.N. Anasiudu et al (Eds). *Language and literature in developing countries*. Onitsha: African- First Publishers Ltd.

Fafunwa, A.B. (1975). *History of education in Nigeria*. London: George Allen & Unwin.

Tarugarira, A. (2009). Rethinking the development nexus between indigenous languages and capacity rebuilding in science and technology: A therapeutic approach to Africa's perennial development problems. *Journal of sustainable development in Africa*. Vol 10, no 4, pp, 192-199.

Mazrui, A.A. & Mazrui, A.M. (2002). *Black reparations in the era of globalization*. Bringhamton: Institute of global cultural studies.

Ijeoma, J.O. (2002). Igboland: A historical perspective. In G.E.K. Ofomata (Ed.) *A Survey of the Igbo Nation*. Onitsha: African First Publishers.

Duara, P. (2014). *The crisis of Global modernity: Asian traditions and sustainable future*. Cambridge: Cambridge university press.